

DOI: <https://doi.org/10.54937/dspt.2026.26.3.45-54>

Civility and School: Transferability of 17th Century Principles of Courtesy to Slovak Education

Civilita a škola: Prenositel'nosť princípov zdvorilosti zo 17. storočia do slovenského vzdelávania

Beáta Pošteková

Abstract

The study analyzes the early modern etiquette manual "The School of Manners" (originally published in the 17th century, reprinted in the 18th century, with a modern accompanying edition by Joyce Irene Whalley, 1983) as representative of the medieval and early modern "courtesy book" tradition. The text undergoes hermeneutic and discursive analysis: it maps its normative ideas about physicality, authority, piety, social hierarchy, and school order. On a comparative level, the study compares these norms with the principles of contemporary Slovak education (legal framework, curricular transformation, school climate, civic and ethical education, digital literacy, inclusion). In conclusion, it proposes transferable ideas: transforming the culture of consideration and ritual courtesy into a 21st century competency framework (social-emotional learning, digital civility, student participation), without returning to hierarchical repressive practices.

Keywords: Education. Etiquette. Courtesy. School climate. Civic education. Curriculum. Civilization process.

Prečo čítať knihu zdvorilosti zo 17. storočia

Diskusia o podobách a funkciách zdvorilosti a etických noriem v školskom prostredí nadobúda v 21. storočí nový význam. Historické príručky správania, ako je napríklad „*The School of Manners*“ zo 17. storočia, nie sú len svedkami kultúrnej premeny, ale aj významnými prameňmi na sledovanie vývoja sociálnych vzorov, disciplinácie i občianskej výchovy. V tejto štúdii sa zaoberáme komparáciou historických modelov sociálnych noriem so štandardmi súčasného slovenského školstva. Analyzujeme prenositeľnosť princípov tradičnej etikety do kompetenčného rámca moderného vzdelávania, pričom sa opieram o teoretické koncepty civilizačného procesu (Elias, 1939), konštruktú detstva (Ariès, 1960), disciplinácie a moci (Foucault, 1975), demokratického vzdelávania (Dewey, 1916) a kultúrnej reprodukcie (Bourdieu, 1979).

Kniha bola pôvodne vydaná anonymne, s označením „Autorom anglických cvičení“, čo odráža dobovú prax nepodpisovať príručky určené pre mravnú a didaktickú výchovu detí. Neskôr bol ako autor identifikovaný škótsky učiteľ John Garretson (1983), ktorý pôsobil v Londýne a venoval sa tvorbe didaktických textov pre mládež.

„*The School of Manners*“ predstavuje kondenzovaný kód správania, teda ako sa má dieťa správať v kostole, doma, pri stole, v spoločnosti, v reči, v škole, vonku a medzi chlapcami. V tejto taxonómii sa skrýva viac než poučky dobrého správania: je to mapa sociálneho poriadku. Text je súčasťou dlhšej tradície „courtesy books“, ktorá od stredoveku formovala aristokratické a neskôr meštianske spôsoby – od stolovania po jazyk, od pozdravov po telesné držanie.

Dnes, keď slovenské školstvo prechádza kurikulárnou obnovou a tlakmi digitalizácie, inklúzie a PISA kompetencií, sa môže zdať archaické vracat' sa k „poklonám a tichu v lavici“. No historické zrkadlo odhaľuje kontinuitu: potrebu kultivácie, spoločenskú zmluvu v škole, etiku spolužitia, kultúru komunikácie. Cieľom článku je rozkódovať normatívny svet „*School of Manners*“, porovnať ho s princípmi súčasnej slovenskej školy; identifikovať, čo je neprenosné (hierarchia, bezhlasnosť dieťaťa) a čo je transformovateľné (úcta, ohľaduplnosť, rituály spolužitia); navrhnúť realistické didaktické a politické implikácie.

Primárny text: pôvod, edície, štruktúra

Pôvod textu *The School of Manners* siaha do 17. storočia v Anglicku. Samotný spis sa výslovne hlási k zámeru „rozšíriť sa dvojjazyčne“ – v angličtine a latinčine – aby bol dostupný „začiatčikom aj pokročilým“. Tento prístup bol typický pre školské pomôcky danej doby, ktoré mali plniť nielen edukačnú, ale aj socializačnú funkciu. Dielo patrí do tradície tzv. „courtesy books“, teda kníh dvornosti. Tento literárny žáner vznikol už v stredoveku ako manuál správania pre pážatá a postupne sa transformoval do meštianskych príručiek raného novoveku, ktoré slúžili na kodifikáciu pravidiel spoločenského správania. V modernej dobe sa text objavil v sprievodnom vydaní Joyce Irene Whalley (1983) v rámci Victoria and Albert Museum. Toto vydanie obsahuje ilustrácie z chapbookov z konca 18. storočia, ktoré dokladajú, ako sa morálne poučenia popularizovali pre širšie spoločenské vrstvy. Štruktúra samotnej príručky je pomerne jednoduchá, pozostáva z krátkych a zmiešaných príkazov, ktoré zdôrazňujú pobožnosť, cnosť, úctu či lásku k škole. Osobitné kapitoly sa venujú správaniu v kostole, doma, pri stole, v spoločnosti, v škole, vo vonkajšom prostredí či medzi chlapcami navzájom. Záver textu akcentuje prísľub sociálnej mobility a cti, ktoré mali byť odmenou za poslušnosť a život v duchu cnosti.

Teoretický rámec: civilizácia, detstvo, disciplína, demokracia

Pri analýze *The School of Manners* je užitočné zasadiť text do širšieho teoretického rámca, ktorý ponúkajú významní myslitelia v oblasti sociológie, pedagogiky a dejín mentality. Ich interpretácie umožňujú lepšie pochopiť, akým spôsobom sa normy správania historicky formovali, akú funkciu plnili v procese socializácie a aké napätia sa objavujú pri ich prenose do súčasnosti. Od Eliasa, cez Arièsa a Foucaulta, až po Rousseaua, Deweyho či Bourdieua sa otvára celé spektrum perspektív, ktoré osvetľujú zdvorilosť ako súčasť civilizačného procesu, disciplinárneho mechanizmu, ale aj ako nástroj sociálnej reprodukcie či potenciál demokratického učenia.

Norbert Elias vo svojom diele O civilizačnom procese vysvetľuje zdvorilosť ako postupné „zošľachtenie mravov“, ktoré sa realizuje cez internalizáciu sebaovládania a reguláciu telesných prejavov, ako sú jedenie, smrkanie či smiech (Elias, 1939). V tomto zmysle možno *The School of Manners* chápať ako typickú príručku internalizácie spoločenských noriem – text presúva kontrolu správania z vonkajšieho dozoru do vnútra jednotlivca.

Philippe Ariès (1960) v diele Detský vek poukázal na to, že samotný koncept detstva je historickou konštrukciou raného novoveku. Dieťa tu ešte nevystupuje ako partner v dialógu, ale ako objekt formovania; napriek tomu sa už stáva adresátom osobitných textov, čo potvrdzuje aj analyzovaná príručka zdvorilosti.

Michel Foucault (1975) v práci Dozerať a trestať rozpracoval analýzu mikrodisciplinárnych mechanizmov, ktoré normalizujú telá a správanie. Povinné ticho v triede, kontrola pohľadov, predpísané sedenie či presne určené jazykové formy možno chápať ako prejavy „mikrofyziky moci“. Aj *The School of Manners* presne mapuje takéto mechanizmy, keď reguluje každodenné návyky detí.

Zásadne odlišný pohľad ponúka Jean-Jacques Rousseau vo svojom *Émilovi* (1762), kde kritizuje formálnu disciplínu a zdôrazňuje prirodzenosť, vnútornú motiváciu a skúsenosť ako základ výchovy. Zaujímavé je, že už samotný recepčný kontext analyzovaného textu poukazuje na Rousseaua ako na zlom v čitateľskej kultúre detí – práve jeho dielo znamenalo návrat fantázie a individuálneho prežívania do detskej literatúry.

John Dewey (1916) vo svojej *Demokracii a výchove* videl školu ako laboratórium demokracie, kde sa kompetencie spolužitia učia participatívne, v procese spoločnej diskusie a rozhodovania. Tento model je priamym protikladom jednostranného príkazového charakteru ranonovovekých príručiek, ktoré kladli dôraz na poslušnosť a subordináciu.

Napokon, Pierre Bourdieu (1979, 1990) interpretoval zdvorilosť ako špecifický druh kultúrneho kapitálu. Podľa neho je slušné správanie prostriedkom legitimizácie triednej dominancie – správa sa ako univerzálne platný kód, ktorý však v skutočnosti reprodukuje sociálne hierarchie. Aj príručky správania, akou je *The School of Manners*, fungovali ako nástroje sociálnej reprodukcie, zakrývajúce nerovnosti pod rúškom všeobecne platnej „slušnosti“.

Exegéza „School of Manners“: o čom je „slušnosť“

Normy správania, ktoré *The School of Manners* systematicky predkladá, sú rozdelené do viacerých oblastí každodenného života. Základ tvorí princíp hierarchie a subordinácie: dieťa malo vždy čakať na vyzvanie, prejavovať úctu poklonou a nepohybovať sa bez výslovného povolenia autority. Tieto požiadavky sa spájali s telesnou reguláciou, ktorá sa prejavovala v detailných pokynoch – nesmeli sa žuť s plnými ústami, písať na ulici, dotýkať sa tváre či neprimerane vrtieť telom.

Osobitné miesto zaujímala sakralita priestoru a slova. V kostole sa od detí očakávalo, že nebudú blúdiť očami, zachovávajú pokoj a po skončení bohoslužby nevybehnú bez rozmyslu. Rituály stola sa zase niesli v znamení vďaka prostredníctvom modlitby, dodržiavania poradia pri jedení a precíznej stolovej etikety – nôž mal smerovať k tanieru, nemalo sa mľaskať ani šuŕať. V školskom prostredí sa tieto normy prejavovali ako disciplína a formálna úcta: žiak pri vstupe zdravil poklonou, mal zachovávať ticho, odpovedať postojacky a nesmel vyrušovať či behať po triede. Vzťahy medzi deťmi sa riadili zásadou neprovokovať, prijímať žarty s odstupom a dávať prednosť starším, či už vo veku alebo v kvalite výkonu. Celý tento súbor pravidiel smeroval k výchovnej teleológii, podľa ktorej poslušnosť a cnosť zabezpečia dieťaťu dobrú reputáciu, sociálnu mobilitu a úctu spoločnosti.

Jazyk normy v *The School of Manners* je charakteristický používaním krátkych imperatívov, ako sú „nehovor“, „nežer“ alebo „nevybiehaj“, ktoré slúžia na tréning automatizmu správania. Tento prístup podporuje internalizáciu pravidiel a fixovanie očakávaných vzorcov konania. Súčasne však text obsahuje aj „pozitívny“ slovník, spájajúci pojmy, ako cnosť, čistota či úcta, avšak vždy v kontexte pevne definovanej hierarchie. Subjekt, ktorým je dieťa, má byť predikovateľné, čitateľné a nerušiace, čím sa posilňuje mechanizmus disciplinárnej normalizácie správania.

Sociálny a kultúrny kontext textu reflektuje triedny presah, kde meštianska etiketa je univerzalizovaná ako „všeobecná“ slušnosť, pričom sa pokúša preniesť hodnoty určitej spoločenskej vrstvy na širšiu populáciu. Rodová dimenzia je explicitná: text sa zameriava na „chlapcov“, čo odzrkadľuje maskulínnu socializáciu vtedajších škôl, hoci mnoho princípov je možné aplikovať aj na dievčatá v domácom prostredí. Náboženstvo zohráva významnú úlohu pri formovaní správania; sakrálna disciplína podporuje návyk úcty a ticha a zároveň prenáša morálne normy do sekulárneho prostredia, čím sa zdvorilosť stáva nástrojom kultivácie telesných, verbálnych i morálnych prejavov detí.

Slovenské školstvo dnes: rámce a dynamika

Súčasný slovenský školstvo je zakotvené v právnom a kurikulárnom rámci, ktorý poskytuje jasné pravidlá pre práva a povinnosti žiakov a podporuje inkluzívny prístup a participáciu všetkých zúčastnených strán. Základným

právnym predpisom je zákon č. 245/2008 (Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR, 2008) Z. z. o výchove a vzdelávaní, známy ako školský zákon, ktorý stanovuje povinnosti škôl a žiakov a určuje mechanizmy zapojenia žiackej participácie do rozhodovacích procesov. Kurikulárny základ tvoria štátne vzdelávacie programy (ŠVP) pre základné a stredné školy, ktoré definujú kompetenčný rámec vzdelávania a obsahujú prierezové témy zamerané na osobnostný a sociálny rozvoj, občianstvo či mediálnu a digitálnu gramotnosť. Kurikulárna obnova od roku 2023 kladie dôraz na rozvoj kľúčových kompetencií, prepojenia medzi predmetmi, formativitu hodnotenia, psychohygienu a zlepšovanie školského prostredia a klímy.

V školskom prostredí sa pravidlá správania a hodnotenia upravujú školskými poriadkami, ktoré zdôrazňujú rešpekt, bezpečnosť a prevenciu šikany. V posledných rokoch sa zvyšuje participácia žiakov prostredníctvom žiackych rád, ktoré podporujú prvky spolurozhodovania, hoci ich implementácia nie je jednotná vo všetkých školách. Hodnotenie a disciplína prechádzajú transformáciou od čisto sankčného modelu k restoratívnym prístupom, pričom rastie význam poradenstva a školských podporných tímov. Súčasťou moderného školského prostredia je aj regulácia digitálneho správania – zavádzanie pravidiel pre používanie mobilných zariadení, kyberbezpečnosť a netiketu.

Národné ukazovatele poskytujú ďalšie kontextuálne informácie o stave a výzvach slovenského školstva. Štúdie OECD PISA z rokov 2018 a 2022 upozorňujú na potrebu zlepšiť čitateľskú a prírodovednú gramotnosť žiakov a zdôrazňujú význam klímy triedy a rozvoja socio-emočných zručností pre dosahovanie lepších výsledkov (OECD, 2019; OECD 2023; NUCEM, 2020; NUCEM, 2023). Výsledky OECD TALIS 2018 poukazujú na potrebu posilnenia podpory učiteľov v oblasti triedneho manažmentu a profesijných komunit. Eurydice prináša prehľad európskych trendov v občianskej a etickej výchove, participácii žiakov a digitálnej gramotnosti, ktoré reflektujú širšie zmeny a smerovanie školstva v celoeurópskom kontexte.

Komparácia: od rituálnej zdvorilosti k kompetenčnej kultúre

Metodologicky vychádzam z hermeneutickej analýzy historických textov a diskurzívnej analýzy súčasných pedagogických dokumentov. Kvalitatívne komparujem východiská „*The School of Manners*“ s právnym rámcom, kurikulumom a školskou praxou na Slovensku. Komparáciu dopĺňam o teoretickú trianguláciu relevantných konceptov vzdelávacej teórie, ktorá osvetľuje kontinuity a diskontinuity v chápaní normy, autority, participácie a civilizačnej hodnoty zdvorilosti. Sekundárne zdroje zahŕňajú relevantnú domácu a zahraničnú literatúru a aktuálne správy o stave občianskeho a etického vzdelávania.

Tabuľka 1: Kľúčové podobnosti a rozdiely (Vlastné spracovanie)

Oblasť	„School of Manners“ (17. – 18. st.)	Slovenské školstvo (21. st.)
Filozofia	Hierarchia, poslušnosť, rituály	Práva dieťaťa, participácia, kompetencie
Disciplína	Vonkajšia kontrola, ticho, status	Vnútna regulácia, dohoda, podporné prístupy
Sociálny cieľ	Reputácia, česť, triedny habitus	Rovné príležitosti, inklúzia, demokratická kultúra
Jazyk normy	Imperatívny, binárny (rob/nerob)	Dialóg, reflexia, dôvody pre pravidlá
Telesnosť	Regulácia gest, pohľadov, hlasu	Psychohygiena, wellbeing, bezpečie
Pri stole	Rituál, poradie, vďaka	Kultúra jedálne, zdravá výživa, ohľaduplnosť
V kostole	Sakrálna disciplína	Etická/náboženská výchova podľa výberu
V škole	Poklona, ticho, státie pri odpovedi	Aktívne učenie, skupinová práca, hlas žiakov
Vonku	Nepískať, nepozerať vyzývavo, stena pre starších	Bezpečná mobilita, slušnosť v MHD, digitálna etiketa
Medzi deťmi	Prijímať žarty, neeskalovať	Mediácia, antišikana, sociálne a emočné učenie

V súčasnom školstve dochádza k zásadnému posunu od tzv. „rituálov postavenia“ ku konceptu „kompetencií vzťahu“. Zatiaľ čo historické prístupy, ako je napríklad *The School of Manners*, kladli dôraz na vonkajšie prejavy poslušnosti a statusu – skrze príkazy a zákazové formulácie, ktoré trénovali telesnú a verbálnu disciplínu a reprodukovali tradičnú sociálnu stratifikáciu (Ariès, 1960; Elias, 1939) – dnešným cieľom je rozvoj schopnosti empatickej komunikácie, spolupráce a sebaregulácie. V minulosti sa zdvorilosť etablovala ako nástroj rozpoznávania spoločenskej príslušnosti a žiak bol primárne objektom disciplinárneho pôsobenia, pričom sociálny cieľ bol statusový, nie participatívny.

Moderné slovenské školstvo sa vyznačuje dôrazom na participáciu žiaka a tvorbu bezpečnej školskej klímy, kde pravidlá správania nie sú len vonkajšími normami, ale sú výsledkom spoločného dohodovania učiteľov a žiakov. Kurikulárne osnovy zdôrazňujú osobnostný rozvoj, digitálnu gramotnosť, inklúziu a občiansku participáciu (OECD, 2023; Eurydice, 2021). Disciplinárne prvky majú dnes prevažne podporný-preventívny charakter a smerujú k rozvíjaniu medziľudskej ohľaduplnosti, empatie a schopnosti spolupracovať v skupine, namiesto striktnej regulácie vonkajších prejavov úcty.

Transformácia historických princípov etikety spočíva v preformulovaní externalizovanej disciplíny na internalizáciu noriem prostredníctvom participatívnych procesov a rozvoja sociálnych a komunikačných kompetencií. Rituály, ako stolovanie, ticho či spoločenské gestá sa dnes interpretuje ako prejavy rešpektu, schopnosť načúvať a udržiavať príjemné prostredie pri učení, pričom sa odmieta rigidná hierarchia a bezhlasnosť dieťaťa.

Súčasná pedagogika pracuje s diverzitou a wellbeingom – pravidlá ohľadupnosti sú navrhované s ohľadom na kultúrnu, sociálnu a neurodivergentnú rozmanitosť kolektívu. Integrácia digitálnej gramotnosti a netikety je dnes nevyhnutnou súčasťou výchovy, pričom sa kladie dôraz na etiku vzájomnej komunikácie, ochranu súkromia a bezpečné online prostredie (JRC/EC, 2022).

Prenos princípov civilizovaného spolužitia, ktoré zdôrazňujú ohľadupnosť, schopnosť vytvárať dohody a rešpektovať rozdiely, zostáva trvalým výchovným princípom. Kritická reflexia historického modelu však odhaľuje jeho limity – riziko normalizácie vybraných spoločenských noriem, vylučovanie odlišných kultúrnych či rodových vzorcov a absenciu participácie žiakov. Súčasná škola kombinuje kultivovanú normu spolužitia s demokratickým rámcom, podporuje inkluzívnosť, flexibilitu a psychologickú bezpečnosť všetkých žiakov (Bourdieu, 1979; 1990).

Praktická implementácia zahŕňa podporu participatívneho rozhodovania, reflexiu pravidiel, systematický rozvoj sociálnych a digitálnych zručností, restoratívne prístupy ku konfliktom, tréning empatickej komunikácie a citlivé nastavovanie očakávaní voči diverzite prejavov správania. Súčasný model kladie dôraz na udržateľnosť školského prostredia, zdravé medziľudské vzťahy a občiansku angažovanosť, pričom rituály spolužitia sa transformujú do procedúr podporujúcich dobrovoľnú spoluprácu a rešpekt.

Kritika a limity historického modelu

Historický model školských príručiek zdvorilosti, ako je *The School of Manners*, prináša významné poznatky o formovaní spoločenských noriem, no zároveň obsahuje zásadné limity. Normalizácia a exklúzia sa prejavovala tým, že etiketa fungovala ako brána k triednej príslušnosti, pričom mohla stigmatizovať „odlišné telá a hlasy“. Dieťa bolo často zbavené možnosti participácie – klásť otázky bez vyzvania bolo zakázané, čo vytváralo bezhlasnosť žiaka. Implicitne sa uplatňovali maskulínne normy a neviditeľná bola práca dievčat, ktoré sa učili formálnym a nezdôrazneným spôsobom regulovať správanie. Telesná a emočná regulácia nebola podporená psychohygienickými zásadami; deti mali nevydávať zvuky či inak obmedzovať prirodzené prejavy, bez ohľadu na senzorické či neurodivergentné potreby. Z týchto dôvodov je prenesenie princípov historickej etikety do súčasnej školy možné len kriticky transformované: zachovať princípy ohľadupnosti a rešpektu, no odmietnuť mocenské praktiky a rigidné normy.

Implikácie pre slovenskú školu sú viacrozmerné. Na úrovni kurikula sa civilita a etika začleňujú do etickej alebo náboženskej výchovy ako súčasť charakterovej výchovy, zatiaľ čo jazyk a literatúra podporujú rozvoj rétoriky, dialógu a kultúry diskusie. Občianska náuka transformuje mikro normy správania na súčasný habitus občianstva, vrátane poradia slova a rešpektovania menšinových hlasov. Informatika a mediálna výchova rozvíjajú digitálnu civilitu, netiketú, ochranu súkromia, stopu na internete a kompetencie AI literacy.

V oblasti školskej klímy a poriadku sa podporuje spolupráca pravidiel s deťmi, čo zvyšuje vnútornú motiváciu. Restoratívne prístupy, ako kruhy či mediácie, nahrádzajú čisto sankčný model. Viditeľné rituály, napríklad pozdrav, „rozmýšľacia minúta“ či reflexia dňa, sú transformované do praktík podporujúcich empatickú komunikáciu a spoluprácu. Profesionálny rozvoj učiteľov sa zameriava na triedny manažment, ako prevenciu, nastavenie jasných očakávaní a pred-korrekciu, ako aj na využívanie nenásilnej komunikácie (NVC) a facilitácie diskusií cez otvorené otázky a parafrázovanie. Dôležitou súčasťou je aj práca s diverzitou, zahŕňajúca neurodiverzitu a kultúrnu senzitivitu. Partnerstvá so školou rozširujú princíp civilizovaného spolužitia aj mimo triedy. Rodičia sú zapojení prostredníctvom spoločného slovníka civilnej komunikácie a dielní o digitálnej etikete. Komunita môže participovať prostredníctvom aktivít, ako „týždeň zdvorilosti“ s MHD, knižnicou či senior klubom, čím sa hodnoty ohľaduplnosti prenášajú do širšieho sociálneho prostredia. Pre monitoring účinnosti takéhoto modelu sa navrhujú indikátory zahŕňajúce index triednej klímy (pocit bezpečia, spravodlivosť, hlas žiakov), evidenciu incidentov narušenia učenia (počty, typy, spôsob riešenia, recidíva), mieru participácie žiakov na tvorbe pravidiel (percento tried s dohodnutými pravidlami) a digitálnu civilitu, vrátane incidentov, tréningov a sebareflexie. Tieto indikátory umožňujú nielen evaluáciu výchovného procesu, ale aj priebežnú adaptáciu pravidiel a postupov s ohľadom na inkluzívnosť, bezpečnosť a psychologickú pohodu všetkých žiakov.

Záver

„*The School of Manners*“ je produktom civilizačného procesu – manuálom, ktorý cez drobné rituály učí deti „stať sa čitateľnými“. Súčasná slovenská škola má iný cieľ: naučiť deti byť nielen čitateľnými, ale najmä hlasnými v tom najlepšom zmysle – občiansky kompetentnými, reflexívnymi, ohľaduplnými. Prenos hodnôt (ohľaduplnosť, rituály spolužitia) je možný, ak sa zbavíme ich hierarchického schému a nahradíme ju participatívnym, restoratívnym a inkluzívnym rámcom. Hodnotová orientácia podmieňuje činnosť, vzťah k životu, spoločnosti, k sebe samému a na základe toho určuje celkovú zameranosť osobnosti (Gejdoš, 2012). Historická norma zdvorilosti môže byť pri rešpektovaní hodnotovo-demokratických štandardov pretransformovaná do zmysluplných noriem súčasnej školskej klímy. Jedinečnou

myšlienkou pri spustení procesu zmien vo vzdelaní môže byť aj učenie sv. Dominika, zakladateľa rehoľného rádu, ktorý si ako svoj cieľ stanovil dôkladné vzdelanie, múdru komunikáciu, kladenie otázok a postupné hľadanie odpovedí a dopátranie sa k pravde (Gejdoš, Petrovičová, 2010). Prenos starých pravidiel je možný len po ich kritickom prehodnotení: k rozvoju civilného spoločenského prostredia je nutné odložiť hierarchiu a sankciu v prospech otvorenosti, inklúzie a podpory participácie. Rozvíjanie občianskych, emocionálnych a digitálnych kompetencií je tak dnes kľúčovým mostom medzi kultúrnym dedičstvom minulosti a požiadavkami pluralitnej demokratickej školy.

Komparatívna analýza „*The School of Manners*“ so súčasným slovenským školstvom ukazuje, že výzvy harmonizácie individuálneho správania so spoločnou existenciou majú trvalý charakter, no konkrétne spôsoby ich riešenia sa významne menia. Moderné školstvo by malo historické hodnoty zdvorilosti reinterpretovať ako kompetencie demokratického spolunažívania a digitálnej civilizácie. Praktické transfery spočívajú v podpore participácie žiakov pri tvorbe pravidiel, rozvoji kritického myslenia, tréningu sociálnych a digitálnych zručností, no stále s dôrazom na rešpekt, ohľaduplnosť a bezpečné prostredie pre všetkých. Uplatnenie civilizačno demokratického rámca v pedagogickej praxi umožňuje preniesť hodnoty zdvorilosti bez ich historickej subordinácie, čím škola viac reflektuje sociálnu diverzitu a potreby súčasnej spoločnosti. Potreba spoločných pravidiel, rituálov spolužitia i rešpektu k odlišnostiam naďalej pretrváva, no rešpektuje demokratické a participatívne hodnoty.

Bibliografia

- ARIÈS, P.: *L'enfant et la vie familiale sous l'Ancien Régime*. Paris: Plon, 1960.
- BOURDIEU, P.: *La distinction: Critique sociale du jugement*. Paris: Éditions de Minuit, 1979.
- BOURDIEU, P.: *The Logic of Practice*. Stanford: Stanford University Press, 1990.
- DEWEY, J.: *Democracy and Education: An Introduction to the Philosophy of Education*. New York: Macmillan, 1916.
- ELIAS, N.: *Über den Prozeß der Zivilisation*. Basel: Haus zum Falken, 1939.
- EURYDICE: *Citizenship Education in Europe*. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2021.
- FOUCAULT, M.: *Surveiller et punir: Naissance de la prison*. Paris: Gallimard, 1975. (Angl. vyd.: *Discipline and Punish: The Birth of the Prison*. New York: Pantheon, 1977).
- GARRETSON, J.: *The School of Manners*. Reedícia. London: Victoria and Albert Museum, 1983.
- GEJDOŠ, M.: *Učiteľ a európske hodnoty: teoreticko-odborná príručka k poňatiu európskych hodnôt a kultúrneho dedičstva v primárnom vzdelávaní*. Ružomberok: VERBUM – vydavateľstvo KU, 2012. ISBN 978-80-8084-944-3.

- GEJDOŠ, M., PETROVIČOVÁ, L.: *Vplyv mendikantských rádov na univerzitné vzdelávania v stredoveku*. Ružomberok: VERBUM – vydavateľstvo KU, 2010. ISBN 978-80-8084-574-2.
- JRC/EC: *DigComp 2.2: The Digital Competence Framework for Citizens*. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2022.
- Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR: *Zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon)*. Bratislava: MŠVVaŠ SR, 2008.
- NÚCEM: *Národná správa o výsledkoch žiakov v Testovaní 9 – 2020*. Bratislava: NÚCEM, 2020.
- NÚCEM: *Správa z medzinárodného hodnotenia PISA 2022 – Slovensko*. Bratislava: NÚCEM, 2023.
- OECD: *TALIS 2018 Results*. Paris: OECD Publishing, 2019.
- OECD: *PISA 2022 Results (vol. I–III)*. Paris: OECD Publishing, 2023.
- ROUSSEAU, J.-J.: *Émile ou de l'éducation*. Paris: Jean Néaulme, 1762.
- WHALLEY, J. I.: *Úvod k reedícii The School of Manners*. London: Victoria and Albert Museum, 1983.

PaedDr. Beáta Pošteková, PhD.

Ústav mediamatiky a kultúrneho dedičstva

Žilinská univerzita v Žiline

Univerzitná 8215/1, 010 26 Žilina

beata.postekova@fhv.uniza.sk